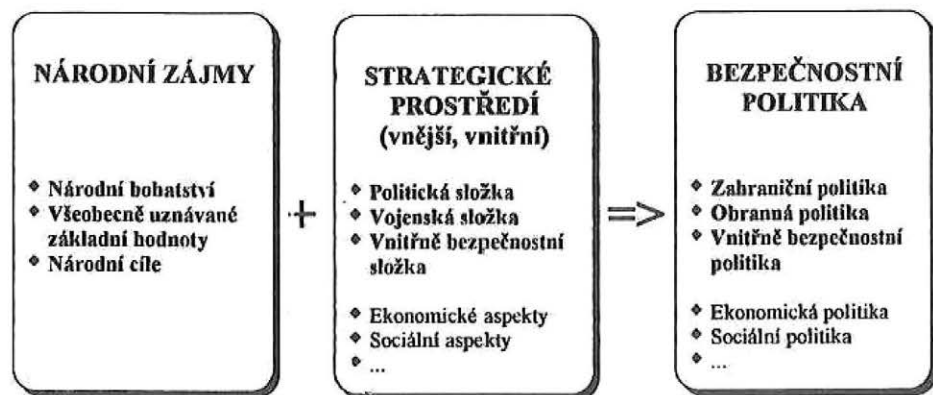

Spektrum rizik a ohrožení bezpečnosti

Bezpečnostní politika státu obvykle vychází z analýzy národních zájmů daného státu a strategického prostředí, ve kterém se nachází, tj. zejména z identifikace, strukturalizace a vyhodnocení možných ohrožení realizace národních zájmů a rizik vzniku těchto ohrožení. Národní zájmy mají jak vnitřní, tak mezinárodní složku. Z hlediska problematiky obrany je obvykle větší pozornost věnována problematice mezinárodní, i když z hlediska komplexního pohledu představuje pouze jednu, dílčí část.

Proces tvorby bezpečnostní politiky lze znázornit - viz obr. 1.

Model naznačuje, že bezpečnostní politika představuje integrální souhrn dílčích, vzájemně provázaných koncepcí, výsledek studia vlivu politického, vojenského, vnitřně bezpečnostního, ekonomického, sociálního, kulturního a dalších prostředí (jak domácího, tak zahraničního) na možnost realizovat národní zájmy. Obranná politika tvoří pouze jednu ze základních složek bezpečnostní politiky, ale i tato bude odpovídat realitě jen za předpokladu, že bude posuzována v kontextu s politickými koncepcemi všech ostatních uvedených oblastí.

Obr. 1 - Proces tvorby bezpečnostní politiky

Národní zájmy můžeme definovat jako souhrnný požadavek zachování bohatství státu, základních všeobecně uznávaných hodnot a realizace národních cílů.

K bohatství státu můžeme zahrnout:

- území státu,
- jeho fyzický kapitál, tj. přírodní a hmotné bohatství,
- lidský kapitál, tj. obyvatelstvo, kulturní a duchovní bohatství společnosti.

K základním, všeobecně uznávaným hodnotám patří:

- demokracie (svobodně volená reprezentativní vláda),
- individuální svobody (při respektování práv druhých),
- tržní hospodářství,
- sociální spravedlnost (vnitřní hodnota života).

K národním cílům, které se mohou postupem doby měnit, můžeme zahrnout zajištění:

- * bezpečnosti,
- * prosperity,
- * právního řádu,
- * národní jednoty,
- * konkurenceschopnosti,
- * trvalého rozvoje společnosti.

Hlavní principy a základní zájmy českého státu jsou formulovány v Ústavě České republiky, v jejíž preambuli se praví:

„My, občané České republiky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, v čase obnovy samostatného českého státu, věrni všem dobrým tradicím dávné státnosti zemí Koruny české i státnosti československé, odhodláni budovat, chránit a rozvíjet Českou republiku v duchu nedotknutelných hodnot lidské důstojnosti a svobody jako vlasti rovnoprávných, svobodných občanů, kteří jsou si vědomi svých povinností vůči druhým a zodpovědnosti vůči celku, jako svobodný a demokratický stát, založený na úctě k lidským právům a na zásadách občanské společnosti, jako součást rodiny evropských a světových demokracií, odhodláni společně střežit a rozvíjet zděděné přírodní a kulturní, hmotné a duchovní bohatství, odhodláni řídit se všemi osvědčenými principy právního státu, prostřednictvím svých svobodně zvolených zástupců přijímáme tuto Ústavu České republiky.“

Při zkoumání problematiky obrany je termín „národní zájmy“ používán v poněkud odlišném významu.

V tomto případě „životní národní zájmy“ představují situace, události nebo trendy, při kterých je ohrožena sama existence (přežití) státu, nebo jeho bezpečnost, a kterým je stát připraven čelit silou, včetně síly vojenské. Takový případ může představovat přímé napadení území státu, hrozbu politické nebo ekonomické stability, nebo např. omezení přístupu k energetickým zdrojům.

„Strategické národní zájmy“ pak představují zájmy nižšího řádu, zejména základní předpoklady dosažení národních cílů. K strategickým zájmům ČR můžeme řadit zajištění a upevnění míru v Evropě a jejím blízkém okolí, stabilizaci bezpečnostní situace ve střední Evropě, eliminaci rizik a postupnou stabilizaci situace v Pobaltí, na Balkáně, na Ukrajině a v Rusku, zajištění volné mezinárodní výměny zboží a informací, integraci ČR do společného evropského hospodářského a bezpečnostního prostoru ap.

Spektrum možných ohrožení

Bezpečnost státu a realizace jeho zájmů mohou být ohroženy širokou škálou vlivů, které mohou mít původ jak doma, tak v zahraničí. Zhodnocení vlivu celé množiny rizik a potenciálních ohrožení na bezpečnost je obtížné a často proto vyvolává pokusy analyzovat jen některé z řady možných skutečností, extrapolovat závěry dílčích analýz tak, aby reprezentovaly rozhodující problém, kterým je třeba se zabývat. Rozčlenění jednotlivých problémů do dále znázorněného „spektra ohrožení“ může napomoci vyhnout se příliš úzce zaměřeným analýzám, závěrům a doporučením - viz **obr. 2**.

Obr. 2 - Spektrum možných ohrožení

Spektrum ohrožení sumarizuje celý rozsah možných situací, vůči kterým musí obranná politika ČR poskytovat možnost nějakého druhu odezvy.

Po dobu minulých téměř padesáti let byla vojenská politika tehdejšího Československa zaměřena na rizika nacházející se na pravé straně spektra ohrožení, hrozilo jí nebezpečí, že bude vtažena do jaderné nebo masové konvenční války mezi kontinenty, do globálního střetnutí Východu a Západu. Teprve v závěru tohoto období se začalo uvažovat o prevenci jaderné války, kontrole zbrojení a odzbrojení, o mírovém řešení sporů.

V dnešní době seznam potenciálních ohrožení pokrývá všechny situace, které jsou „nalevo“ od jaderné války. Dnes požadavky na ozbrojené síly, jejich úloha, potřebná velikost a kvalita musí brát v úvahu celé spektrum možných ohrožení.

Mezinárodní bezpečnostní prostředí zůstává nadále velice dynamickým a nepřetržitě stabilním, také domácí strategické problémy zůstávají složitými a potenciální rizika narušení vnitřních i zahraničních zájmů států jsou značná. Predikce výskytu a významnost rizik a ohrožení, o kterou by se mohly opřít definice a úvahy o úloze, potřebné velikosti a kvalitě ozbrojených sil, je obtížná. Přitom strategická ohrožení vycházející z vnitřních zdrojů mohou být stejně důležitá jako rizika přicházející ze zahraničí.

Pokusme se formulovat obsah jednotlivých složek spektra ohrožení:

- ❶ **Mezikontinentální jaderná válka** představovala hlavní riziko bipolární konfrontace období studené války.

Ve smlouvě o snížení počtu jaderných zbraní START, se velmoci zavázaly, že od 16. června 1994 budou postupně snižovat počty svých strategických jaderných zbraní tak, že k 16. červnu 2003 Rusko (nebo SNS) bude mít 1126 strategických raket a 2986 jaderných hlavic, USA 1047 raket a 3500 jaderných hlavic. Vycházíme-li z informace, že k 1. září 1990 měl SSSR celkem 2500 raket a 10 271 jaderných hlavic a USA 2246 raket a 10 875 jaderných hlavic, předpokládá dohoda snížení původního jaderného potenciálu během 13 let zhruba na jednu třetinu. To by mělo znamenat, že k roku 2003 žádná z jaderných mocností nebude disponovat dostatečným počtem jaderných zbraní pro zničení strategických jaderných sil oponenta prvním úderem. Souběžně s touto dohodou se v důsledku stažení ruských vojsk z původní linie konfrontace mezi bloky vytvořilo 1000 kilometrové pásmo mezi státy NATO a Ruskem, což umožní též snížení počtu taktických jaderných zbraní (kterými NATO kompenzovalo sovětskou převahu v obrněné technice). Kromě strategických zbraní bude zlikvidováno asi 7000 taktických jaderných hlavic.

Jaderná válka mezi velmocemi je dnes mimořádně nepravděpodobnou. Přesto přetrvávají určitá rizika spojená s růstem počtu států vlastnicích jaderné zbraně a disponujících prostředky jejich dopravy na velké vzdálenosti, zejména balistickými raketami. Jde zejména o Bělorusko, Ukrajinu a Tádžikistán, u kterých není zcela jasné zda by mohly jaderné zbraně samostatně použít a o severní Koreu, která stále odmítá mezinárodní kontrolu svých jaderných zařízení.

Další riziko představuje možnost nekontrolovaného předání technologického know-how nebo komponent jaderných zbraní, nebo balistických raket některým z militantních, zejména arabských států, které by je mohly použít k narušení rovnováhy sil, vydírání, nebo teroristickým akcím.

Jaderná válka v Evropě by pravděpodobně znamenala fyzickou likvidaci českého národa. Proto eliminace a likvidace těchto zbraní zůstává životním zájmem ČR.

- ❷ **Všeobecná evropská válka** je, podobně jako globální jaderná válka, spíše teoretickou, mimořádně nepravděpodobnou variantou vývoje na kontinentu.

Kromě dohod o snížení počtů jaderných zbraní byla původně proti sobě stojícími velmocemi podepsána též dohoda o snížení počtu konvenčních zbraní. Dohoda přesně specifikuje pro všechny členské země NATO, bývalé Varšavské smlouvy a státy vytvořené na území bývalého Sovětského svazu až k Uralu (Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Gruzie, Moldova, Rusko, Ukrajina) limitní počty hlavních

zbraní (tanků, obrněných vozidel, dělostřeleckých systémů, bojových letounů a vrtulníků), stejně jako počty vojáků. Současně s tím je celé území od Atlantiku po Ural rozděleno na 4 zóny, pro které jsou samostatně definovány limitní hodnoty počtu zbraní. Všichni signatáři souhlasili s uplatněním komplexního systému vzájemného monitorování a kontroly dodržování podepsaných dohod. Z hlediska tanků, jejichž počty byly vždy předmětem sporů, sníží NATO jejich počet z 23 000 na 20 000 (tj. o 20 %), SNS z 21 000 na 13 500 (36 %) a neruší členové Varšavské smlouvy z 12 000 na 7 000 (45 %), to znamená, že celkový počet tanků v Evropě bude snížen o 30 %. Stejný trend se předpokládá i u obrněných vozidel a dělostřelectva.

Kromě těchto dohod lze na základě údajů Mezinárodního institutu pro strategická studia pro období 1985 - 1991 formulovat následující zjevné trendy:

- a) Evropské členské státy NATO snížily v uvedeném období celkové náklady na obranu z 92 235 miliard USD na 82 914 miliard, tj. o 10 %. Bývalý Sovětský svaz, který se mezitím transformoval na Společenství nezávislých států, snížil náklady na obranu o 38 % a ostatní nezahrnuté evropské státy o 20 %.
- b) Procentní podíl hrubého domácího produktu, který evropské členské státy NATO vydávají na obranu, se liší země od země. Aritmetický průměr v roce 1985 činil 3,8 %, v roce 1991 činil 2,6 %, což představuje pokles o 28 %. Země bývalého SSSR snížily tento podíl z 16,1 % na 11,1 %, tj. o 31 %. Nezahrnuté země analogicky z 2,82 na 2,62.
- c) Počet vojáků v ozbrojených silách členských států NATO klesl z 3 143 400 osob na 2 801 400. Bývalý SSSR snížil své ozbrojené síly z 5 300 000 na 3 988 000. Evropské nezařazené země následovaly příklad NATO.
- d) Proces snižování počtu vojáků pokračuje a bude pokračovat. V období 1992 - 1997 NATO předpokládá snížit počty ozbrojených sil svých evropských členů z 2 801 400 na 2 130 000, tj. cca o dalších 25 %. Znamená to každoročně pokles o 5 %.

Analýza klíčových indikátorů evropského obranného úsilí ukazuje jednoznačně, že dramatické změny světového strategického prostředí odstartovaly, po téměř padesáti letech urychlování závodů ve zbrojení, zcela opačný proces. Původní princip převahy nad protivníkem byl nahrazen syntézou dvou nových principů - obranné dostatečnosti a posilování vzájemné důvěry.

Podobně jako válka jaderná, by všeobecná konvenční válka v Evropě znamenala zničení a možná likvidaci českého státu. Proto, přes nízkou pravděpodobnost války v Evropě, zůstává proces snižování počtů vojsk a konvenční výzbroje, prohlubování bezpečnosti a vzájemné důvěry v Evropě dalším z životních zájmů ČR.

③ Místní nebo regionální konflikt představuje riziko, s kterým je potřeba již vážněji počítat.

Regionální konflikty probíhají v mnoha zemích světa. Z globálního hlediska se mnozí přiklání k názoru, že ozbrojené konflikty budou průvodním jevem konce současného a začátku příštího tisíciletí, že tyto konflikty budou vznikat zejména na

hranicích styku jednotlivých nábožensko - kulturních komplexů, kde střet kultur nahradí střet ideologií. Z tohoto hlediska je obvyklé identifikovat pět základních nábožensko - kulturních systémů. Systém křesťanský, který se dále dělí na euro-americký podsystém katolický a východoevropský podsystém ortodoxní, systém islámský, systém budovaný na filozofiích staré Číny, systém japonský založený na tradicích buddhismu a hinduistický systém indický.

Situace v Somálsku, bývalé Jugoslávii, Rwandě hovoří sama za sebe. Bojové operace probíhají v Pákistánu a Afghánistánu, Angole, další krize lze očekávat na Haiti a na Kubě, zdrojem nejistoty je i Korejský poloostrov. V současnosti je odhadováno, že ve světě probíhá kolem 22 aktivních válek, 42 konfliktů a existuje asi 64 oblastí potenciálních krizí.

Svět se dnes ocitá pod tlakem dvou protichůdných tendencí, vzrůstající integrace a postupující destrukturalizace. První tendence se prosazuje tam, kde převládají společné zájmy, druhá je podněcována střetem zájmu mezi bohatstvím, prosperitou a stabilitou na straně jedné, chudobou a nestabilitou na straně druhé. Pásmo nestability prochází Evropou nedaleko od nás. Začíná na pobřeží Jadranu, pokračuje směrem na východ podél severních hranic Ukrajiny, hranicemi Ruska a střední Asie až k Číně, Indickému oceánu a Perskému zálivu, přes Egypt ke Středozemnímu moři a končí opět na Jadranu.

Z evropského pohledu můžeme rizika konfliktů rozčlenit do čtyř kategorií: Rizika východoevropská, balkánská, středovýchodní a severoafrická.

Kategorie **východoevropských rizik** zahrnuje širokou škálu probíhajících i potenciálních konfliktů rozptýlených na území bývalého SSSR. Některé jsou institucionální (rozpory mezi zákonodárnou a výkonnou mocí v Rusku; frustrace vojenských profesionálů a vojenského průmyslu, ve snaze zachovat si původní postavení se mohou spojit s výkonnou nebo zákonodárnou mocí; mezivládní rozpory týkající se kontroly jaderných zbraní umístěných na území čtyř nových států; problémy s rozdělením černomořské flotily), další zahrnují ekonomickou krizi a ruský nacionalismus (25 milionů Rusů žije na území nových států), další etnické konflikty (jaké jsou dnes patrné v Arménii, Ázerbájdžánu, Gruzii, Moldově a Tádžikistánu, ale které se mohou snadno rozšířit na nejméně 15 dalších oblastí).

Do jisté míry lze též hovořit o určitých napětích mezi některými členskými státy bývalé Varšavské smlouvy (Maďarska a Rumunska ohledně maďarské menšiny v Transylvánii; Maďarska a Slovenska ze stejného důvodu; Rumunska a Bulharska ohledně Dobruži; Rumunska a Ukrajiny v Podněstří).

V souhrnu lze konstatovat, že mezi bývalou železnou oponou a Uralem leží nejméně 20 krizových oblastí, z nichž 4 jsou v současnosti aktivní (Moldova, Gruzie, Arménie a Ázerbájdžán).

■ **K balkánským oblastem** probíhajících a potenciálních krizí je třeba zahrnout neukončenou válku mezi Srbskou Krajinou a Chorvatskem, válku všech proti všem v Bosně, sérii krizových oblastí na jižním okraji (od Sandžaku přes Kosovo k západní Makedonii), řecko-albánské, řecko-makedonské a řecko-turecké napětí. To dohromady představuje řadu krizových oblastí, ve kterých konflikt může vzplát současně, a které jsou nejen svázány vzájemně, ale též s dalšími problémy v této části Evropy (zejména maďarské menšiny ve Vojvodině, která se dožaduje auto-

nomie), ale také s tím co Italové považují za obranu zájmů občanů italské národnosti (kteří v šedesátých letech opustili Istrijský poloostrov a Dalmácii, a jejichž majetkové záležitosti nebyly dosud vyřešeny).

■ **Středovýchodní krizová oblast** zahrnuje izraelsko-arabský konflikt, starou turecko-syrskou konfrontaci (ohledně zálivu Iskenderun), neukončenou válku v Libanonu, kurdské povstání v Turecku, Irák a Írán, územní spor Saúdské Arábie a Jemenu (ohledně kontroly nad asyrským územím), spor mezi Íránem, Ománem a Spojenými arabskými emiráty (týkající se kontroly ostrovů v Hormuzském průlivu) a konflikt mezi Irákem a Kuvajtem. To jsou příklady členitého systému 9 potenciálních ohnisek vzniku války, které v kombinaci se současnými severoafrickými oblastmi potenciálních krizí a vlnami islámského fundamentalismu ohrožujícími bezpečnost zemí v této oblasti, vytvářejí nebezpečnou kombinaci, která může též ovlivnit bezpečnost v Evropě.

■ **K severoafrickým rizikům** můžeme zahrnout neukončenou válku v západní Sahaře, napětí mezi Alžírem a Marokem, spory mezi Egyptem a Libyí o hraniční oázy a v poslední době snahy o vytváření čistě islámských států v Alžíru, Egyptě ap.

U všech těchto konfliktů je potřeba pečlivě vážit, do jaké míry mohou představovat bezprostřední riziko či ohrožení národních zájmů České republiky. Bezpochyby největší riziko představuje jugoslávský konflikt, který již znemožnil dodávky ropou z Adria, a který poškozuje ekonomické zájmy ČR vzhledem k embargu uvalenému na Srbsko. Stále mnoho nejistého zůstává v otázce budoucnosti Ruska a jeho role v euroasijském regionu. A to přes probíhající rozsáhlou politickou, ekonomickou a vojenskou restrukturalizaci. Kromě toho se Česká republika může angažovat v řadě i velmi vzdálených konfliktů v rámci humanitární pomoci, nebo mírových operací mezinárodního společenství. Proto některé z těchto konfliktů mohou představovat ohrožení národních zájmů ČR.

Faktorem nejistoty pro ČR je i skutečnost, že bezpečnost států v prostoru mezi Německem a Ruskem není garantována žádným mezinárodním ani regionálním systémem bezpečnostních smluv.

④ **Další možná narušení suverenity**

Možnost samostatného rozhodování o osudu státu může být komplikována řadou dalších faktorů:

a) Projekce nestability

Neklesající počet nestabilních regionů ve východní a jižní Evropě představuje riziko pro státy nacházející se v jejich relativní blízkosti, v oblasti která se může stát součástí působnosti pole jejich nestability. Krize často vyvolávají další krize, a problémy jedné země se mohou stát příležitostí pro druhou zemi. Z tohoto hlediska je strategickým zájmem ČR, aby se pásmo stability posunulo co nejdále na východ, aby došlo co nejrychleji k uklidnění a stabilizaci situace v bývalé Jugoslávii, Ukrajině, v Rusku.

b) Mezinárodní ekonomický systém

Svoboda mezinárodního obchodu, řešení problémů zadluženosti a státních deficitů jsou v centru pozornosti vzrůstajícího počtu států, a mohou a budou mít přímý vliv na rozvoj ekonomiky a blahobytu. Pro ČR svobodná výměna zboží i informací a odstranění všech bariér bránících rovnoprávnému mezinárodnímu obchodu představují jeden z hlavních strategických zájmů.

c) Zdroje surovin

Přístup ke zdrojům a surovinám představuje pro většinu států, zejména těch, jejichž ekonomika je založena na jejich zpracování, životní a důležitý zájem. V plném rozsahu to platí pro ČR. Zabezpečení dodávek zejména strategických surovin, ochrana zdrojové základny, odstranění jednostranné závislosti a zabezpečení náhradních zdrojů, představuje pro ČR strategickou oblast.

d) Zdroje energie

Spolehlivé zásobování energií, zejména ropou, je základem každé moderní ekonomiky. Zabezpečení dodávek ropy je životním zájmem všech států. Prevence narušení dodávek ropy a diversifikace jejich zdrojů a dopravních cest je životním zájmem ČR. Významným zdrojem energie pro ČR jsou jaderné elektrárny. Z hlediska jejich zranitelnosti jak při napadení, tak při teroristickém útoku, představují tyto elektrárny vysoké riziko. Jejich poškození či havárie by měly nejen důsledky energetické, ale i obrovské důsledky ekologické. Zabezpečení provozu a ochrana jaderných elektráren je pro ČR oblastí strategického zájmu.

e) Růst populace a migrace

Rozsáhlé migrace obyvatelstva, ke kterým by mohlo dojít ve snaze opustit oblast konfliktu, vyhnout se ekonomickým těžkostem, nebo politickému útlaku (a jejichž důsledky, i když pro evropský kontinent asi nejsou typické, vidíme denně ve Rwandě) by vedly k tlakům na vlády a mezinárodní organizace, a mohly by samy o sobě vést ke konfliktům. Pro ČR by mohli ilegální uprchlíci z nestabilních oblastí východní a jižní Evropy a skutečně nebo údajně z politických, národnostních či etnických důvodů pronásledovaní emigranti představovat značné sociální a ekonomické zatížení, zejména proto, že ČR se nachází na trase mezi oblastí potenciálních konfliktů a oblastí prosperujících západoevropských států. Spolehlivá kontrola migračních trendů proto představuje strategický zájem ČR.

f) Potravin

Spolehlivé a zajištěné zásobování nezávadnými potravinami je základní potřebou každé společnosti, tedy „životním zájmem“. Nedostatek potravin může vést ke snaze obyvatelstva zabezpečit si zásobování základními potravinami na úkor sousedů. ČR je v zásadě soběstačná ve výrobě potravin, má přímý zájem na neomezeném obchodu se zemědělskými výrobky, a tato oblast nepředstavuje pro ČR závažnější riziko.

g) Zhoršování životního prostředí a klimatické změny

Ať už je jedno důsledkem druhého nebo nikoli, vzrůstá uvědomění si faktu, že narušování biosféry dosáhlo takového stupně, že bude nezbytné realizovat některá zásadní ochranná opatření mezinárodního charakteru, která mohou mít dopad na suverenitu a suverénní rozhodování. Riziko představují též závažné ekologické

katastrofy, jejichž vznik nelze vyloučit, způsobené zejména průmyslovými haváriemi, případně živelními pohromami. Prozatím kontrolní a nápravná opatření zůstávají v kompetenci jednotlivých států. ČR se bude podílet na mezinárodních a realizovat vlastní řešení zajišťující ochranu životního prostředí.

h) Obchod s drogami

Mezinárodní obchod s narkotiky morálně eroduje společnosti a narušuje jejich hospodářství masivním „praním špinavých peněz“ a jejich transferem. Současně vytváří živnou půdu pro působení nadnárodních mafií a zločineckých organizací. Účinná pohraniční kontrola jak pozemní, tak letecká, bránění šíření drog mezi obyvatelstvem a jejich transferu, je důležitým úkolem ČR.

i) Mezinárodní terorismus

Terorismus jako prostředek, ke kterému se často uchylují militantní nacionální a kriminální elementy s cílem dosažení svých partikulárních cílů, představuje trvalou hrozbu otevřeným a demokratickým společnostem. Boj s terorismem a prevence jeho proniknutí na území ČR, představuje strategický zájem ČR.

5) Vnitřní nestabilita

Vnitřní nestabilita je charakteristickým rysem pro mnohé transformující se země střední a východní Evropy. Česká republika je politicky a ekonomicky stabilním občanským státem, kterému nehrozí vnitřní nepokoje. Nemá žádné vnitřní národnostní, nebo etnické problémy. Přesto je třeba mít na paměti, že národní jednotu není stoprocentní, daná jednou pro vždy. Stále existují skupinky osob, které prosazují myšlenku autonomie Moravy, existují extremisticky radikálně naladěné skupiny mezi politickými uskupeními a mezi skupinami mládeže (vztah k sudeetoněmeckým požadavkům a k začlenění do společnosti cikánské etniky).

Hlavní domácí problémy, které by potenciálně mohly vyústit v nestabilitu, můžeme rámcově členit na politické, vnitřně bezpečnostní, ekonomické a sociální.

● Politické

Celonárodní konsensus v přístupu k řešení problémů bezpečnosti, ochrana lidských práv a rozvoj lidského potenciálu představují některé z předpokladů prohlubování stability. K dalším patří též tzv. „rizika chybných rozhodnutí“, upřednostňování zájmu stran či zájmových skupin před zájmem celku.

● Vnitřně bezpečnostní

V posledních letech došlo na území České republiky k prudkému kvantitativnímu vzestupu kriminality. Schopnost státu vypořádat se s těmito negativními jevy je komplikována probíhající transformací k demokratickému právnímu státu. Společenských změn využily kriminální živly ve svůj prospěch. Určitá část populace postrádá pevný hodnotový systém a vytváří si autonomní morálku. Území ČR se dostalo do vlivu importované kriminality profesionálního charakteru a zároveň dochází k rozvoji nových forem kriminality, na které společnost není připravena.

Do této kategorie problémů můžeme zařadit i širší faktory globální povahy jako proliferace jaderných materiálů, nezákonný obchod se zbraněmi, mezinárodní terorismus, růst militantního nacionalismu, nebezpečí velkých ekologických havárií, bída a konflikty v rozvojových zemích, nelegální migrace a její důsledky. S výcho-

doevropským a balkánským prostorem souvisí růst militantního nacionalismu a etnicko-teritoriálních sporů, nebezpečí z nekontrolovatelného přílivu uprchlíků, kolaps dodávek strategických surovin. Z domácích sociálně psychologických kořenů vyrůstá problematika extrémismu. Rizikem je rovněž propojování domácího organizovaného zločinu s mezinárodním organizovaným zločinem, nezákonný obchod s drogami a omamnými látkami. S oběma těmito faktory souvisí problematika „praní špinavých peněz“ a potenciální možnost korupce představitelů státního aparátu a politického života.

Transformace života ČR směrem k evropskému standardu může probíhat úspěšně pouze v atmosféře nekompromisního a účinného boje proti trestné a jiné společensky nežádoucí činnosti. Vnitřní pořádek a bezpečnostní situace ČR je úzce spjata s vnější bezpečností státu, jejími zahraničně politickými a vojensko-politickými aspekty, představuje strategický zájem českého státu.

● Ekonomické

Samotná ekonomická transformace, privatizace, přechod k tržnímu hospodářství, restrukturalizace, obnovení působnosti finančních nástrojů, představují velice rizikové operace. Také vytvoření příliš jednostranné finanční či ekonomické závislosti na jedné ze zemí by bylo ze strategického a bezpečnostního hlediska nevýhodné.

● Sociální

Souvisí s výše uvedenými riziky „chybných rozhodnutí“. Nepodložená, či unáhlená rozhodnutí, zejména v ekonomické sféře by mohla vyvolat sociální napětí, růst nezaměstnanosti. Stát musí dbát na zachování principu rovnosti příležitostí a vytváření báze sociálních podmínek života.

● Vojenské

České republice nehrozí, a v předvídatelné budoucnosti zřejmě ani hrozit nebude, přímý vojenský konflikt. Přesto podcenění významu bezpečnosti státu, snaha o dosažení okamžitých úspor na úkor budoucnosti, by se mohly negativně projevit jako vytvoření bezpečnostního rizika.

Úkoly armády

Zajištění bezpečnosti státu, neutralizace rizik a případných ohrožení se neobejde bez ozbrojených sil, bez armády, odpovídající současné etapě vývoje společnosti.

Vyspělé demokratické státy obvykle doporučují šest klíčových oblastí, kterým je třeba věnovat pozornost při přechodu od armády totalitního státu k armádě státu demokratického.

1. Vypracování zásad tvorby podrobného obranného rozpočtu, vycházejícího z formulace cílů obrany a výstavby ozbrojených sil, přístupného kontrole parlamentu a veřejnosti.
2. Vybudování systému akvizice výzbroje, vojenské techniky, zařízení a materiálu přízpůsobeného tržní ekonomice.
3. Vybudování personálního systému respektujícího právní prostředí, práva jednotlivce a princip dobrovolnosti a svobody volby mezi vojenskou a alterna-

tivní civilní službou nebo směřujícího k plně, nebo částečně dobrovolné vojenské službě.

4. Vybudování nového systému rozhodování v oblasti národní bezpečnosti, funkčního jak při okamžitém reagování na krizi, tak při vytváření dlouhodobé strategie.
5. Vybudování nového systému vztahu k tisku a styku s veřejností, svým dosahem prostupujícího celou strukturou obrany, na všech úrovních velení, a překleňujícího mezeru mezi ozbrojenými silami a veřejností.
6. Vybudování systému vojenského vzdělávání, zahrnujícího, alespoň na vrcholové úrovni, civilní pracovníky, jejichž úloha v orgánech zabývajících se bezpečností vzrůstá.

Ruku v ruce s uvedenými změnami musí probíhat přestavba ozbrojených sil, bez kterých se zatím žádný stát neobejde. Přes velice pozitivní vývoj v Evropě nejsou prozatím vyloučeny žádné varianty budoucího vývoje, není zcela vyloučen ani návrat zpět.

K základním principům výstavby soudobých ozbrojených sil České republiky patří jejich:

- čistě obranný charakter, včetně vyzbrojení výlučně konvenčními zbraněmi,
- vysoká pružnost a schopnost reagovat v širokém spektru rizik a ohrožení od nevojových aktivit až po ozbrojenou obranu státu,
- schopnost mobilizačního rozvinutí v případě nezbytnosti,
- srovnatelnost s vývojovými tendencemi a výstavbou ozbrojených sil v sousedních státech,
- účast v mezinárodních mírových operacích,
- schopnost působnosti při akcích nevojového charakteru a pomoci obyvatelstvu.

Hlavním úkolem ozbrojených sil samozřejmě zůstává odvrátit vojenská ohrožení suverenity, obrana územní celistvosti, samostatnosti a ústavního zřízení státu. Od ozbrojených sil se dále očekává, že budou plnit úkoly vyplývající ze spojeneckých závazků, že budou nápomocny při živelních pohromách a ekologických katastrofách, při ohrožení životů a hmotných statků, že v případě potřeby zabezpečí střežení objektů zvláštního významu a případně posílí ochranu státní hranice.

Ozbrojené síly by měly být schopny realizovat skrytě některá preventivní opatření, aniž by to vyvolalo růst napětí (zvýšení intenzity průzkumu, ochrana vybraných objektů, aj.) či při zjevném ohrožení státu demonstrovat otevřenými opatřeními odhodlání k obraně (přesuny vojsk, částečná mobilizace, zaujetí obranných postavení ap.).

I když hlavním cílem bezpečnostní politiky je předcházet konfliktům, řešit je mírovými prostředky, musí být armáda schopná realizovat širokou škálu protiopatření, musí být schopna přiměřené reakce na vývoj situace, a to při naplnění požadavku maximalizace operačních účinků (rychlé ukončení konfliktu) a minimalizace destrukce, ztrát a negativních účinků na člověka a životní prostředí.

* * *

Rychle se měnící svět vytvořil, a vytváří, řadu mezinárodních i domácích politických, ekonomických, sociálních a vojenských problémů, které budou ve vzrůstající míře ovlivňovat schopnost ČR zachovat si své mezinárodní postavení a vybudovat prosperující hospodářství. Budoucí prosperita a blahobyt ČR závisí na vlastní pracovitosti a prozíravé finanční a ekonomické politice, na zachování a rozšiřování světového obchodu, ale i na míře s jakou bude ČR přispívat k zachování globální a evropské stability i ochraně svých zájmů a bohatství. Samozřejmě se bude muset stát pomoc obětem neštěstí, humanitární pomoc tam, kde je skutečně potřeba, účinný boj s ilegální migrací, pašováním drog, ochranou přírody, respektování práv jednotlivce.

Takové úkoly mohou zabezpečit pouze ozbrojené síly organizované, úkolované, vybavené a rozvíjené v souladu s požadavky proměnlivého domácího a zahraničního strategického prostředí.

Integrační instituce, v důsledku rozdílných cílů a zájmů svých členů, nejsou dosud zcela spolehlivými a účinnými garanty bezpečnosti. Hlavní tíha zajištění bezpečnosti spočívá na státu. ČR má ovšem pouze omezený potenciál ochránit a prosadit své národní zájmy. Nakonec žádný stát v Evropě není schopen zajistit vlastní bezpečnost svými národními silami samostatně. Proto strategickým cílem České republiky musí být postupná integrace do evropských a transatlantických obranných struktur. Cestou k této integraci je aktivní působení v rámci programu Partnerství pro mír. Zdá se, že kritéria členství v NATO by mohla zahrnovat na politické úrovni respektování lidských práv, včetně práv menšin, mírové řešení sporů, přijetí zásady nenarušitelnosti hranic, pravidel demokracie a svobodné tržní ekonomiky; ve vojenské oblasti zabezpečení civilní kontroly ozbrojených sil, společného výcviku s vojsky NATO k vypracování kompatibilních postupů, akvizice „interoperabilní“ výzbroje a vojenské techniky a schopnost perspektivního členského státu převzít část zodpovědnosti za společnou obranu. I tak splnění těchto kritérií nebude automaticky garantovat přijetí do NATO, které bude založeno na realistickém zhodnocení bezpečnostní situace v transatlantických souvislostech. V přechodném období je nezbytné vytvářet vlastní spolehlivou armádu.

* * *

Novou, transformovanou armádu demokratického státu je třeba budovat tak, aby byla připravena přispět k řešení všech potenciálních forem ohrožení, v celém jejich spektru. Kromě základního úkolu ozbrojených sil, bránit stát v případě napadení, se do popředí dostávají úkoly spojené s tzv. operacemi nebojového charakteru. Sem můžeme zařadit pomoc při živelních katastrofách a průmyslových haváriích, případný podíl při likvidaci obchodu s drogami a mezinárodního terorismu, účast v mírových operacích na udržení nebo prosazení míru a další.